Csepeli György-Prazsák Gergő

Internetezők az értékek vonzásában

Az információs társadalom kutatása két nagy területet fog át. A digitális szakadék kutatói évről-évre beszámolnak a szakadék szűküléséről a világ társadalmaiban (Fábián et al. 2007). E kutatók számára a digitális szakadék szűkülésének legfontosabb változója a szélessávú internet használat elterjedése a társadalom különböző szegmenseiben. Az internet által teremtett világ kutatói az internethasználók tipizációjára, a hálózatosodásra, a wiki-tudás vizsgálatára összpontosítanak (Nyiri, 2008). A World Internet Project kutatások eredményei alapján tudjuk, hogy az internet használatától való tartózkodás oka nem feltétlenül az anyagi szegénység, hanem inkább a restség. Ok lehet a tájékozatlanság, a technofóbia, az új dolgokkal szemben szokásosan mutatott közömbösség. Ezzel ellentétben feltételezhető, hogy az internet használatára késztetnek az internet adta lehetőségekre vonatkozó ismeretek, a kíváncsiság, a nyugtalanság. Nincs olyan vizsgálat, amely az internethasználat meglétét vagy hiányát magyarázó motivációs lánc döntő fontosságú elemét, a társadalmilag megszerkesztett valóság jelentéseit végső soron meghatározó kognitív elemeket, az értékeket vizsgálná (Berger, Luckmann, 1998).

Castells az egyes társadalmakat az individualizmus és közösségiség között helyezi el, melyek terében a kultúra bocsátja az egyén rendelkezésére a történelem és a természet által rendelkezésre adott anyagokat. A közösségiség kultúrája a vallásban, a nemzetben, a területiségben, az etnicitásban, a nemben és a környezetben gyökerezik. Az individualizmus kultúrája a piac által diktált fogyasztói viselkedést, a hálózatba kapcsolt egyének között létrejött új társulási formákat, s nem utolsó sorban az egyén által meghatározott élettervekre alapozott egyéni autonómia iránti vágyakozást foglalja magába (Castells, 2007).

Az internethasználat meghatározója tehát végső soron az értékek terében keresendő, melyek az internetahsználat esetében mintegy felszólítják az egyén, hogy „légy önmagad”, míg a használat hiánya esetében némák maradnak.

A következőkben az European Values Survey 2008-as magyarországi adatfelvétele alapján néhány elemzési eredményt mutatunk be, melyek hozzájárulhatnak az internethasználat és az értékek közötti kapcsolat természetének megismeréséhez, különös tekintettel a Castells által

egyéni autonómiának nevezett vágyakozás internethasználatban játszott szerepére. Az EVS magyarországi kérdőívét megtoldottuk néhány kérdéssel, melyek alapján a mintában elkülöníthetők lettek az internethasználók és az internetet nem használók. Ezáltal a kérdőív értékekre vonatkozó kérdéseit az internethasználat megléte vagy hiánya mentén vizsgálhatjuk. A kérdőívben továbbá szerepeltettünk 14 állítást, melyek révén az internet társadalmi, kulturális és politikai jelentőségével kapcsolatos attitűdöket tárhattuk fel.

Szabadság és egyenlőség

A politikai ideológiák központi értékei a szabadság és az egyenlőség, melyek egyike sem hiányozhat a modern társadalomból, de egymással antinomikus viszonyban vannak. Ha nagy a szabadság, kicsi az egyenlőség, s fordítva: ha nagy az egyenlőség, kicsi a szabadság. Akik a szabadságot fontosabbnak tartják, mint az egyenlőséget, azok az egyént előbbre helyezik, mint a közösséget, melyben az egyéni szabadság korlátozóját látják és láttatják. Akik viszont a szabadságnál az egyenlőséget tartják fontosabbnak, azok a közösséget helyezik előbbre az egyénhez képest, akiben a közösség egészének jólétét veszélyeztető tényezőt látnak és láttatnak. Az szabadságpárti ideológiai álláspont ideáltípusa Nietzsche, az egyenlőség elsőbbségét hangoztató ideológiai álláspont ideáltipikusan Rouesseau-hoz köthető.

A minta egésze inkább egyenlőségpáti volt. Amikor a megkérdezettek arra kérték, hogy a szabadság és az egyenlőség között válasszanak, akkor a többség (51 %) úgy döntött, hogy az egyenlőség fontosabb, vagyis az, hogy ne legyenek hátrányos helyzetű emberek, és a társadalmi osztálykülönbségek ne legyenek túl nagyok. Kisebbségben maradtak (46 %), akik szerint a személyes szabadság a fontosabb, vagyis az, hogy az ember szabadon élhessen, és ne korlátozzák életét (3 % nem adott érdemi választ).

A válaszokat az internetezés függvényében vizsgálva azt mondhatjuk, hogy az internetezők körében Nietzsche valamivel népszerűbb, mint Rousseau, s fordított arányokat kapunk, ha a nem internetezőket nézzük. Az internetezők 51 %-ával szemben a nem internetezők 44 %-a választotta a szabadságot az egyenlőséggel szemben. A nem internetezők többsége (55 %) következésképpen az egyenlőség mellett szavazott a szabadsággal szemben.

Individualizmus-etatizmus

A kérdőívben volt egy kérdésblokk, melyben az egyén és az állam szerepvállalásaival kapcsolatos ellentétes nézeteket soroltak fel. A válaszadóknak hat esetben kellett eldönteniük, hogy melyik nézetet vallják magukénak inkább.

I. Az egyik oldalon azok az álláspontok voltak, melyek szerint (1) az egyéneknek nagyobb mértékben kellene felelősséget vállalniuk a saját magukról való gondoskodásban, (2) a munkanélkülieknek minden lehetséges munkát el kellene vállalniuk, másképpen el kell veszítsék a munkanélküli segélyt, (3) a verseny jó dolog, mert keményebb munkára és új ötletekre ösztönzi az embereket, (4) az államnak több szabadságot kellene adni a vállalatok számára, (5) az egyéni erőfeszítéseket nagyobb mértékben kellene ösztönözni, és (6) az üzleti szférában és az iparban növelni kellene a magántulajdon arányát.

II. A másik oldalon olyan álláspontok voltak, melyek szerint (1.1) az államnak nagyobb mértékben kellene felelősséget vállalnia az emberekről való gondoskodásban, (2.1) a munkanélkülieknek meg kellene adni a jogot, hogy visszautasítsák a nekik nem tetsző munkát, (3.1) a verseny káros, mivel a legrosszabbat hozza ki az emberből, (4.1.) az államnak hatékonyabban kellene ellenőriznie a vállalatokat, (5.1) a jövedelmeket egyenlőbbé kellene tenni, és (6.1) az üzleti szférában és az iparban növelni kellene az állami tulajdon arányát.

Az első nézetrendszer markáns pro-kapitalista, individualista orientációt követ, míg a második nézetrendszer anti-kapitalista, etatista alapokon nyugszik. A kérdések összeállítása úgy történt, hogy az I. és a II. csoportba sorolt vélemények páronként egy tízfokozatú skála két végén helyezkedtek el, s a megkérdezettek feladata az volt, hogy véleményüket a tízfokú skálán határozzák meg annak megfelelően, hogy inkább az individualitsa, vagy inkább az etatista véglethez állnak közelebb.[1]
Feltételeztük, hogy az egyes nézetekkel kapcsolatosan kifejezésre juttatott válaszadói vélemények a két rendező elv mentén elkülöníthetők.

Feltételezésünket faktoranalízissel kíséreltük meg verifikálni. A hat változó két faktorra illeszkedett, ugyanakkor két változó esetében alacsony volt az illeszkedés mértéke. E két

[1] A skálák úgy kerültek meghatározásra, hogy az alacsonyabb értékek az individualista, pro-kapitalista, míg a magasabb értékek az anti-kapitalista, etatista megközelítést jelentsék (ettől egy esetben volt eltérés, de az adott itemet beforgattuk, így mind a hat változó esetében azonos irányba állítottuk a kérdéseket).

változó közül a munkanélküliek munkavállalásával kapcsolatos attitűd külön faktort foglalt el, s mindkét faktoron pozitív értékkel rendelkezett. Ebből arra következtethetünk, hogy a munkanélküliek munkavállalásával kapcsolatos attitűdök között kevésbé különíthető el az individuális és az etatista attitűd: alapvető elvárás, hogy a munkanélküli válogathasson és kedve szerint vállaljon, illetve ne vállaljon bizonyos munkákat. A faktoranalízis eredményei alapján a másik kihagyott változó a jövedelemkülönbségekre kérdezett rá. Amint az alábbi táblázatból is látható, társadalmi elvárásnak tekinthető a jövedelmek egyenlőbbé tételének igénye. Miután e két változó nem illeszkedett megfelelő mértékben a faktoranalízis által elkülönített látens struktúrába, a fennmaradó négy változó esetében főkomponens analízist végeztünk. Ennek eredményeit (is) mutatja a következő táblázat.

1.táblázat. Individualizmus- etatizmus főkomponens

	átlag	Kommunalitás	Faktorsúly	N
Egyéni felelősség – állami felelősség	5,5	0,34	0,582	1491
A verseny jó – a verseny nem jó	4,4	0,44	0,67	1483
Vállalatok szabadsága – vállalatok ellenőrzése	6,68	0,43	0,65	1470
Magántulajdon arányának növelése – állami tulajdon arányának növelése	6,3	0,49	0,7	1449
Munkanélküli nem válogathat – munkanélküli válogathat	3,84	Kimaradt a főkomponens elemzésből		1500
Jövedelemkülönbségek – egyenlő jövedelmek	6,44			1495

Magyarázott variancia: 42,4%

Az *individualizmus-etatizmus* főkomponens negatív értékei az individualista nézetrendszernek felelnek meg, mely szerint kívánatos az egyéni felelősség növelése, a gazdasági szereplők versenye, a vállalatok szabadsága, a magántulajdon arányának növelése az üzleti szférán belül, s nem kívánatos a jövedelmek egyenlősítése. A pozitív irány viszont az *etatista* nézetrendszernek felel meg, mely az állami felelősségvállalás növekedésének helyeslését, a vállalatok hatékonyabb ellenőrzését, az állami tulajdon részarányának növelését, a jövedelemkülönbségek csökkentését pártolja. A 2. táblázat azt mutatja, hogy az individualizmus és az etatizmus jellemzően megkülönbözteti az internetezőket és a nem internetezőket. Az internetezők a főkomponens negatív szárán helyezkednek el, ami individualizmust jelent. Ezzel szemben a nem internetezők a főkomponens pozitív szárán vannak, ami etatizmusra utal.

2. táblázat. Internetezés és individualizmus-etatizmus főkomponens főkomponens score átlagok

	Individualizmus- etatizmus főkomponens (átlag)
Nem internetezik	0,2
Internetezik	-0,25
eta² *(F próba szig.)*	0,05 *(0,000)*

Magánbűn-közbűn

Az egyén önmaga által meghatározott életének tervezése, az államtól való függetlenség akarása mélyrehatóan befolyásolja a társadalom normáihoz való viszonyt, melyek meghatározzák, hogy a társadalmilag nem jóváhagyott cselekmények sorában mi számít megengedhetőnek és mi megengedhetetlen bűnnek.

Az autonómia az erkölcsi tudat teljesen más működését feltételezi, mint az etatizmus. A különbség a konvencionalitás szerepében van. Az autonóm személy számára az erkölcsi konvenció viszonyítási alap, mely csak egy az adott cselekmény (és a cselekvő) megítélésének szempontjai közül. Ezzel szemben az etatista gondolkodás számára az erkölcs forrása a tekintély által alátámasztott konvenció, mely egy-egy cselekmény és cselekvő megítélésének egyedüli forrása. Ebben az esetben az erkölcsi ítéleteket a szabályok betű szerinti értelmezése, a kérlelhetetlenség jellemzi (Kohlberg, 1964, Ranschburg, 1984).

A kérdőívben volt egy kérdés sorozat, mely egyes erkölcsileg elítélhető cselekmények kapcsán azt kérdezte a megkérdezettektől, hogy azokat hova helyeznék egy skálán, melynek egyik végpontján a mindig megengedhetőség, másik végpontján a soha meg nem engedhetőség áll.[2] Az elemzésbe 12 cselekmény megítélését vettük be. A 12 cselekmény megítélése mögött faktoranalízissel két nagyobb dimenziót találtunk, de a nem megfelelő kommunalitások miatt a faktoranalízis után vissza kellett térnünk a főkomponens analízishez (ennek következtében a két dimenzió nem szükségszerűen független). Öt cselekményt a „magánbűn", hét cselekményt pedig a „közbűn" kategóriájába soroltunk a válaszok és a faktoranalízis alapján, melyeket főkomponens analízissel rendeztünk két külön dimenzióba. A két főkomponenst mutatja a következő két táblázat.

[2] Tízfokozatú skála, ahol: 1: soha nem engedhető meg; 10: mindig megengedhető.

3. táblázat. A „magánbűn” főkomponens

Mikor tartja megengedhetőnek…	Skála átlag	Kommunalitás	Faktorsúly	N
házas férfiként /nőként viszonyt folytatni?	1,86	0,46	0,68	1501
a homoszexualitást?	3,09	0,46	0,68	1468
elválni?	5,73	0,47	0,69	1501
alkalmi szexuális kapcsolatot létesíteni?	3,24	0,65	0,81	1507
a prostitúciót?	2,56	0,61	0,78	1508

Magyarázott variancia: 53,24%

A „magánbűn” főkomponens alacsony értékei a különböző cselekményekkel kapcsolatos szigorúbb („erkölcsösebb”), míg a magas értékek az engedékenyebb („kevésbé erkölcsös”) attitűdöket jelentik. A táblázat második oszlopára tekintve megállapítható, hogy a „magánbűn” főkomponensre illeszkedő cselekedetek közül a leginkább a „válást”, míg a legkevésbé a „házasként viszonyt folytatni” cselekedeteket tartják elfogadhatónak a megkérdezettek. A főkomponens „húzó cselekedetei” (mind a kommunalitások, mind a faktorsúlyok alapján) az „alkalmi szexuális kapcsolat” és a „prostitúció” elfogadása illetve elutasítása.

4. táblázat. A „közbűn” főkomponens

Mikor tartja megengedhetőnek…	Skála átlag	Kommunalitás	Faktorsúly	N
állami juttatásokat jogosulatlanul igénybe venni?	1,54	0,6	0,78	1508
csalni az adóval, ha van rá mód?	1,58	0,67	0,82	1504
kocsikázásra jogtalanul elvenni más autóját?	1,16	0,39	0,62	1507
marihuanát vagy hasist szívni?	1,47	0,43	0,66	1505
csúszópénzt elfogadni kötelességének teljesítése során?	1,86	0,55	0,74	1505
számla nélkül fizetni az áfa kikerülésére?	2,47	0,47	0,68	1504
jegy és bérlet nélkül utazni egy tömegközlekedési eszközön?	2,65	0,47	0,68	1505

Magyarázott variancia: 51,11%

A „közbűn” főkomponens alacsony értékei a különböző cselekményekkel kapcsolatos szigorúbb („erkölcsösebb”), míg a magas értékek az engedékenyebb („kevésbé erkölcsös”) attitűdöket jelentik. A táblázat második oszlopára tekintve megállapítható, hogy a legkevésbé a jogtalan autóhasználatot, míg a leginkább a tömegközlekedési eszközökön való lógást

fogadja el a magyar társadalom a közbűnök kategóriájába sorolt cselekedetek közül. Mindemellett az is látnivaló, hogy a „közbűnök" kategóriába sorolt cselekedeteket kevésbé fogadja el a társadalom, mint a „magánbűnök" kategóriába sorolt cselekedeteket. A főkomponens „húzó cselekedete" a közbűnök esetében az adócsalás.

A „közbűn" főkomponens megkonstruálása révén sikeresen megoldottuk azt a feladatot, hogy megtaláljuk a különféle társadalmilag nem jóváhagyott, a társadalom egészének integrációját veszélyeztető cselekményekkel kapcsolatos reagálásokat egységbe rendező kognitív mintát. Ezt követően nem maradt más dolgunk, minthogy megnézzük, az internetezés léte vagy hiánya összefügg-e a két alapvető anómikus dimenzióval? Az 5. táblázat szignifikáns összefüggésről számol be.

5. Internetezés és anómikus attitűdök (magán- és közbűn főkomponens score átlagok)

	Magánbűn	Közbűn
Nem internetezik	-0,25	-0,19
Internetezik	0,3	0,23
eta² *(F próba szig.)*	0,08 *(0,000)*	0,04 *(0,000)*

Mind a magán-, mind a közbűnök esetében a nem internetezők szigorúbbak, mind az internetezők. A különbség a magánbűnök esetében jelentősebb az internetezők és az internetet nem használók között, mint a közbűnök esetében.

Tolerancia és társadalmi távolság

A saját csoporthoz képest idegennek számító csoportokkal szemben érzett távolság lehetséges fokozatai (Bogardus, 1924-25) közül a kérdőívben a szomszédság lehetősége iránt érdeklődtünk különböző, idegen csoportok esetében, feltételezve (bár nem ellenőrizve), hogy a megkérdezett nem tartja magát egyik kérdezett csoport tagjának sem.

A kérdőívben összesen 15 potenciális out-groupra vonatkozóan tették fel a kérdést, de az internetezés gyakorlata szempontjából csak 5 csoport esetében találtunk szignifikáns különbséget. A szomszédság lehetőségének elfogadását a tolerancia, a szomszédság lehetőségének elutasítását az intolerancia jelének tekintettük.

Az egyes csoportok esetében a következő elfogadási-elutasítási arányokat találtuk.

6. táblázat. Intolerancia out-groupokkal szemben nem internetezők és internetezők körében (%)

Szomszédnak nem akarja…	nem internetezik	internetezik	χ^2 szig.	Cramer's V
Más fajhoz tartozó emberek	12	8	0,006	0,07
Érzelmileg bizonytalan emberek	11	16	0,001	0,08
Muzulmánok	14	8	0,000	0,1
AIDS-esek	37	24	0,000	0,13
Homoszexuálisok	35	25	0,000	0,11

A táblázat alapján megállapítható, hogy az internetezők toleránsabbnak tekinthetők, mint az internetet nem használók, jóllehet mindkét csoportban túlnyomó többségben vannak a toleránsok. Egyedüli kivétel az „érzelmileg bizonytalan", köznapi nevén „idegbetegek" csoportja, mely az internetezőket jobban riasztja, mint a nem internetezőket.

Az identitás táguló körei (lokális, nemzeti, globális)

A megkérdezetteknek lehetőségük volt arra, hogy megvallják, milyen hatósugarú földrajzi körhöz tartozónak érzik magukat leginkább. A kérdés eredeti megfogalmazásban a megkérdezett lakóhelyéül szolgáló község/város, a régió vagy országrész szerepelt, melyet Magyarország, Európa és az egész világ követett. Ezt az 5 táguló identitás-kört háromra egyszerűsítettük, megkülönböztetve a lokális, a nemzeti és a globális identitás köreit.

A 7. táblázat mutatja be, hogy az internetezés gyakorlatának léte vagy hiánya függvényében milyen különbségek vannak a megkérdezettek között az önbesorolás alapjául szolgáló körök választásának gyakorisága szempontjából.

7. táblázat. Az identitás táguló körei és az internetezés gyakorlata (%)

	Nem internetezik	Internetezik
Lokális	64	57
Nemzeti	33	35
Globális	3	7
Összesen *(N)*	100 *(N=681)*	*100 (N=829)*

χ^2 szig. 0,000; Cramer's V 0,11

A táblázat azt mutatja, hogy az internetezéstől tartózkodók körében gyakoribb a lokális és a nemzeti identifikáció, szemben az internetezőkkel, ahol fordított a tendencia, megjelenik az identitásban a globális szempont is.

Transzcendencia

Négy kérdés foglalkozott az emberi élet hatókörén kívüli erőkbe és terekbe vetett hit problémájával. Istenben hisz a megkérdezettek többsége (69%), amihez képest jóval kevesebben vannak azok, akik a halál utáni életben hisznek (33%). A halál utáni élet lehetséges színterei közül a mennyországban többen hiszen (33%), mint a pokolban (24%).

A négy hit-lehetőség együttes figyelembevételével létrehoztuk a transzcendencia-idexet, melynek értékei azt mutatják, hogy a felkínált négy opció közül hányban hisz a megkérdezett. Az index megoszlását a következő táblázatban mutatjuk be.

8. táblázat. A minta eloszlása a transzcendencia index értékei szerint (%)

Semmiben sem hisz	29
A négy közül egyben hisz	32
A négy közül kettőben hisz	11
A négy közül háromban hisz	9
Mind a négyben hisz	19
Összesen	100 (N=1513)

Az internethasználat szignifikánsan összefügg a transzcendencia indexen kapott értékkel. A nem internetezők több transzcendens lehetőségben hisznek, mit az internetezők. Ezt az összefüggést mutatja be a következő táblázat.

9. táblázat. Internetezés és transzcendencia index (átlag)

	Transzendencia index
Nem internetezik	1,72
Internetezik	1,43
eta² *(F próba szig.)*	0,01 *(0,000)*

Bizalom-gyanakvás

A European Values Survey kérdőívében a szociális bizalom mértékére vonatkozó kérdések is szerepeltek. A 10. táblázat alapján az alapvető bizalmi attitűd és az internetezés közötti kapcsolatra következtethetünk. A válaszadóknak abban a dilemmában kellett állást foglalniuk, hogy megbízzanak-e a legtöbb emberben, vagy inkább gyanakodjanak.

10. táblázat. Alapvető bizalmi attitűd és az internetezés gyakorlata (%)

	nem internetezik	Internetezik
A legtöbb emberben meg lehet bízni.	16	25
Az ember nem lehet elég óvatos.	84	75
Összesen *(N)*	100 *(N=827)*	100 *(N=679)*

χ^2 szig. 0,000; Cramer's V 0,11

A táblázat láttán azt mondhatjuk, hogy a megkérdezettek többsége bizalmatlan. Az internetezők körében kicsit ritkább a bizalmatlanság (75%), szemben a nem internetezőkkel (84%).

Hasonló tendencia mutatkozik, ha azokat a kérdéseket nézzük, melyek célja a szociális jóindulat feltérképezése volt.[3] A nem internetezőkhöz képest az internetezők kevésbé hiszik, hogy mások alapvetően ki akarják használni őket, s nagyobb segítőkészséget feltételeznek. A különbség szignifikáns a két csoport között.

11. táblázat. Internethasználat és szociális jóindulat (átlagok)

	Gondolja, hogy a legtöbb ember megpróbálná kihasználni Önt, ha alkalma nyílna rá, vagy igyekeznének tisztességesek lenni?	Ön szerint az emberek inkább csak magukkal törődnek, vagy általában segítőkészek?
Nem használ internetet	4,96 *(N=828)*	4,16 *(N=830)*
Használ internetet	5,34 *(N=680)*	4,44 *(N=683)*
eta² *(F próba szig.)*	0,08 *(0,003)*	0,06 *(0,02)*

Pro-internet és anti-internet attitűdök

Kíváncsiak voltunk arra is, hogy az internetezés gyakorlata befolyásolja-e az internetezés iránti attitűdöt, melyet 14 állítás segítségével vizsgáltunk. Az igen-effektus kivédése miatt az állítások listáját úgy készítettük el, hogy 7 állítás esetében a helyeslés pozitív beállítódásnak felelt meg, 7 állítás esetében viszont a helyeslő válasz negatív beállítódást jelzett.[4] Az internettel kapcsolatos attitűdöket mérő állításokat társadalmi, kulturális, pszichológiai témakörökben fogalmaztuk meg.

[3] A válaszadók 1 és 10 közötti skálán fejezhették ki egyetértésüket vagy egyet nem értésüket két állítással, kapcsolatban, melyek a szociális jóindulat várakozását mérték. A magas értékek a szociális jóindulatot jelentik (az emberek igyekeznének tisztességesek lenni, az emberek segítőkészek).

[4] Az állításokról egy-egy ötfokozatú skála segítségével kellett a megkérdezetteknek eldönteni, hogy mennyire értenek egyet velük, ahol 1: egyáltalán nem ért egyet, 5: teljesen egyetért.

12. táblázat. Internettel kapcsolatos attitűdök (átlagok)

Mennyire ért egyet azzal az állítással, hogy az internet…	
a társadalmi kommunikáció forradalmi fordulata?	4,07
elterjedése nem vezet a társadalmi egyenlőtlenségek eltűnéséhez?	3,63
lehetővé teszi, hogy több emberrel tartsak szorosabb kapcsolatot?	3,61
a közösségépítés legjobb eszköze?	3,08
kiteljesíti a kultúrát?	3,08
felszabadítja az egyént?	3,05
totális ellenőrzésre ad módot?	3,05
más eszközökhöz képest sokkal nagyobb mértékben teszi lehetővé, hogy magamra vonjam mások figyelmét?	2,92
nem hoz jelentős változást az emberek életében?	2,68
végletesen szétszakítja az embereket egymástól?	2,54
elterjedése elősegíti a társadalmi egyenlőtlenségek eltűnését?	2,42
tönkreteszi a kultúrát?	2,38
fölöslegessé tesz a hagyományos kulturális intézményeket?	2,24
segítségével könnyebben kényszeríthetem akaratomat másokra?	1,92

A 14 állítás mögött feltételezett látens struktúrát faktoranalízissel kíséreltük meg felderíteni, azonban az állítások nem rendeződtek jól interpretálható, stabil válaszmintázatokká. Ezért visszatértünk a főkomponens analízishez, melynek segítségével 11 állítást két látens dimenzióba vontuk össze (a 12. táblázatban dőlt betűvel szedett állítások kimaradtak). A két látens dimenzió az internettel kapcsolatos támogató és ellenző attitűdöket jeleníti meg.

13. táblázat. Pro-internet attitűdök főkomponens

Mennyire ért egyet azzal az állítással, hogy az internet…	Kommunalitás	Faktorsúly
a társadalmi kommunikáció forradalmi fordulata?	0,36	0,6
a közösségépítés legjobb eszköze?	0,63	0,79
kiteljesíti a kultúrát?	0,62	0,79
elterjedése elősegíti a társadalmi egyenlőtlenségek eltűnését?	0,41	0,64
felszabadítja az egyént?	0,56	0,75
más eszközökhöz képest sokkal nagyobb mértékben teszi lehetővé, hogy magamra vonjam mások figyelmét?	0,32	0,56
lehetővé teszi, hogy több emberrel tartsak szorosabb kapcsolatot?	0,44	0,67

Magyarázott variancia: 47,67%

14. táblázat. Anti-internet attitűdök főkomponens

Mennyire ért egyet azzal az állítással, hogy az internet…	Kommunalitás	Faktorsúly
végletesen szétszakítja az embereket egymástól?	0,59	0,77
tönkreteszi a kultúrát?	0,63	0,79
fölöslegessé tesz a hagyományos kulturális intézményeket?	0,48	0,69
segítségével könnyebben kényszeríthetem akaratomat másokra?	0,45	0,67

Magyarázott variancia: 53,44%

A pro- és az anti-internet főkomponensek magas értékei az adott főkomponens nevének megfelelően az internetpárti és az internetellenes attitűdöket jelenítik meg. Annak ellenére, hogy a két főkomponensnek nem kell szükségszerűen függetlennek lenni egymástól, mégis értelemszerűen jellemző (de nem kizárólagos), hogy azok, akik magas értékkel szerepelnek a pro-internet főkomponensen, alacsony értékkel szerepelnek az anti-internet főkomponensen. Feltételeztük, hogy az internet társadalmi, kulturális, pszichológiai hatásainak megítélése összefügg azzal, hogy a megkérdezett használ-e internetet. Ezt mutatjuk be a következő táblázatban.

15. táblázat. Internetezés, valamint a pro- és anti-internet attitűdök (főkomponens score átlagok)

	Pro-internet főkomponens	Anti-internet főkomponens
Nem használ internetet	-0,25	0,12
Használ internetet	0,21	-0,1
eta² *(F próba szig.)*	0,05 *(0,000)*	0,01 *(0,000)*

A nem internetezők internet-reprezentációja láthatóan negatívabb, mint az internetezőké. Mindkét főkomponensen az internetet használók és nem használók faktor score átlagai szignifikáns eltérést mutatnak, s a varianciaanalízis eredménye is arra utal, hogy az internetet használók pozitívabb véleménnyel vannak az internet hatásairól, mint az internetet nem használók. A többváltozós elemzés megerősíti azt a következtetést, miszerint a nem internetezők és az internetezők között különbség van az internetről alkotott kép értékelő elemeiben. A nem internetezők nem értenek egyet a pro-internet attitűdöket tükröző állításokkal, míg ezekkel az állításokkal az internetezők egyet értenek. Fordított a helyzet az internet jelentőségét és értékét tagadó anti-internet attitűdökkel, melyek a nem internetezők körében népszerűek, ám az internetezők elutasítják azokat.

A láthatatlan fal

A korábban bemutatott eredmények alapján azt láttuk, hogy az internetezők és a nem internetezők között egy néhol vékonyabb, néhol vastagabb láthatatlan fal húzódik, melynek egyik oldalán nagyobb valószínűséggel találkozunk autonóm, pro-kapitalista, magánbűnök megítélése esetén poszt-konvencionalista, evilági, azonosulási köreit tágra vonó, toleráns, jóhiszemű emberekkel, mint a fal másik oldalán, ahol többen vannak olyanok, akik az egyenlősítő államban hisznek, azonosulási körük szűkebb, intoleránsabbak, a tekintélyekben jobban megbíznak, míg egymásban kevésbé.

Irodalom

Berger, P. Luckmann, T. 1998. A valósás társadalmi felépítése. Tudásszociológiai értekezés. Budapest. Jószöveg

Castells, M. 2007. Communication, Power and Counter-Power int he Network Society. International Journal of Communication. 1. 238-266.

Fábián Z. – Galácz A. – Gerhardt E. – Kollányi B. – Körner J. – Ságvári B. – Székely L. 2007: A digitális jövő térképe. A magyar társadalom és az Internet Budapest: ITHAKA.

Kohlberg, J. 1964. The development of moral character in Holffman, M.L., Hoffman, J.W (eds) Review of Child Development Research. Roussel Sage Foundation. New York, 383-431.

Ranschburg, J.1984. Szeretet, erkölcs, autonómia. Budapest: Gondolat

Nyíri, K. (ed) 2008 Integration and Ubiquity. Towards a Philosophy of Telecommunications Convergence. Vienna: Passagen.